

Voitto Helander: Läntisten suurvaltain poliittiset järjestelmät. Finnpublishers, Tampere 1984. 284 s.

Ett av många tecken på livaktighet inom vårt inhemska statsvetarsamfund är att en tidigare kännbar brist på läromedel i snabb takt har reducerats till mer hanterliga proportioner. Låt mig bara hänvisa till ännu ganska färska läroböcker i internationell politik och i den finska statskunskapens lärdoms historia; dessutom till likaså ganska färska översättningar av äldre likväl som senare klassiker och till den nu några år gamla nyupplagan av Jaakko Nousiainens grundläggande lärobok om Finlands politiska system. Till raden av läroboksförfattare anslöt sig senaste år Nousiainens kollega vid Åbo Universitet, Voitto Helander, som utkom med en grundkurstext i bokform om de västerländska stormakternas politiska system. Jag skall här på anmodan av tidskriftens redaktion göra några kommentarer till Helanders kontribution. Jag vill dock genast säga att jag inte har gjort en grundlig genomgång i syfte att kontrollera riktigheten i de många detaljuppgifter som ges i boken. För detta är min kapacitet otillräcklig — jag kan inte området tillräckligt väl för att kunna reagera utan omfattande bredvidläsningar. Jag utgår, med kännedom om Helanders noggrannhet som forskare, från att vad som anförs är sakmässigt korrekt, och jag ger mina kommentarer en förhållandevis allmän form. Det är främst två inslag jag vill säga något om.

Boken handlar om fyra länder, nämligen England, Frankrike, Västtyskland och USA. Dessa betraktas alltså av Helander som västliga stormakter, och det är de naturligtvis. Ändå menar jag att det är rimligt att fråga varför just dessa länder utvalts för presentation och analys, och min första kommentar gäller denna fråga.

Låt oss en stund begrunda titelkomponenten »stormakter». Det finns ju väldigt många kriterier i kraft av vilka man kan klassificera länder som »stora» eller »små»; för Helander har, vid sidan av en allmän föreställning om

västliga makt- och inflytandecentra, en särskild aspekt varit utlagsgivande. Denna har att göra med en diffusions-effekt. »Most modern founding fathers seem to be constitutional copycats», skriver Ivo D. Duchacek i sin initierade framställning om »Rights & Liberties in the World Today» (1973, s. 11). Det är, menar Helander, just denna omständighet som skall motivera att valet fallit på USA, Frankrike, Västtyskland och England. Länderna är stormakter i termer av konstitutionell förebild — de har »jättäncet pysyviä jälkiä hallitsemisjärjestelmien rakenteisiin ja menettelytapoihin eri puolilla maailmaa» (s. 17). Argumentet, som för all del kunde ha elaborerats och framför allt illustrerats, är säkert riktigt. De flesta nationella författningar har inkorporerat någon variant av det brittiska kabinettsystemet; detta gäller förutom i många västeuropeiska fall i de tidigare brittiska kolonierna och t.o.m. i de europeiska och asiatiska kommunist-systemen. Den amerikanska författningens inslag av judicial review har banat sig väg till Latinamerikas stater och i variationer till Indien, Västtyskland, Frankrike och Japan. (Jag noterar i förbigående att Helander inte kommenterar detta inslag av diffusion mellan de system han granskar). Exempellistan kunde göras lång. De politiska system som presenteras har i betydande mån varit förebilder.

Man får väl dock fråga hur långt ett sådant argument bär. Med i bilden bör ju komma en annan titelkomponent: »västlig». Och här finns ett problem. Problemet är att det nyssnämnda spridningsargumentet tappar mycken relevans när bestämningen »västlig» införs. Icke så att diffusionen inte skulle gälla även för denna region. Men nog så att ett någotsånär täckande grepp om det »västliga» skulle ha förutsatt behandling av t.ex. det schweiziska styrelsesättet och av det samförståndsstyre som Arend Lijphart i flera arbeten har beskrivit med termen »consociational democracy». Det förra har karaktär av alternativ i den debatt som förs om nödvändigheten att vitalisera västlig politik och det har en särpräglad historisk bakgrund — »det är en allmängiltig, i den schweiziska statsrättslitteraturen ideligen betydgad sanning, att kantonerna utgjort experimentalfält, varur det nutida edsförbundet rikligen kunnat välja och hämta», skriver Elis Håstad i sin stora avhandling om »Regeringssättet i den schweiziska demokratin» (1936, s. 3). Det senare är snarast en renodling av ett västligt läge till vilket många söker och diskuterar alternativ. Tillsammanstagna skulle behandlingar av dessa system sammanföra och återge mycket av den problematik som omger västerlandets politiska system av i dag, en problematik som även inkluderar de nordiska länderna, för vilka Neil Elder, Alastair Thomas och David Arter i en färsk boktitel (1982) har föreslagit epitetet »The Consensual Democracies». Vad jag vill säga är helt enkelt att det enligt mitt sätt att se hade legat en större poäng i att skriva en bok om »Läntisten demokratioiden poliittiset järjestelmät» än en bok

om »Läntisten suurvaltain poliittiset järjestelmät». Om påpekandet betraktas som ohemult, vilket det väl i viss mån är, bör i varje fall sägas att Helanders val av undersökningsobjekt inte är tillräckligt motiverat och problematiserat, utan har träffats på ganska intuitiv grund.

Framställningarna om de olika länderna är varandra mycket lika. De innehåller nästan alla — undantaget är USA där delstatsproblematiken motiverat ett litet avsteg — elva kapitel, strukturerade på helt liknande sätt. I fyra inledande kapitel beskrivs vad Helander kallar »yh-teystekijät», d.v.s. faktorer som närmast hör hemma i det politiska systemets omgivning; i två därpå följande kapitel beskrivs de s.k. politiska krafterna (partier och intresseorganisationer); i fem avslutande kapitel beskrivs det politiska systemet i trängre mening, d.v.s. styrelse-apparaten och dess institutioner. Tyngdpunkten i denna struktur vilar dock ganska klart på den sista tredjedelen. En klar fördel med dessa likadant ordnade länderframställningar är att jämförbarheten mellan delbeskrivningar ökar — till båtnad för läraren som lätt kan ställa komparativa frågor ur boken och eleven som ur den lätt kan inhämta komparativa svar. Det skall påpekas att greppet är medvetet valt — »osajärjestelmien välistä vertailupulmaa on pyritty helpottamaan siten, että kaikkien neljän maan poliittista järjestelmää tarkastellaan tietyn kehikon valossa», förklarar Helander (s. 22).

Man kan naturligtvis fråga varför den komparativa ambitionen, när den en gång finns, inte tillfredsställs på ett explicitare sätt. Boken kunde ju ha strukturerats i termer av problem, inte länder — ett kapitel kunde komparativt ha behandlat partisystemen, ett annat centralförvaltningen, etc. Helander motiverar sitt val med nödvändigheten att granska system i relation till deras ekonomiska och sociala omgivningar och till de historiska skeenden som format och påverkat systemen — han menar att helheten och förståelsen av den splittras med ett annorlunda förfaringsätt. Jag tror för min del att denna bedömning är riktigt. Fråga är ju om en elementär kursbok, avsedd för en publik som skall lära för att senare eventuellt kunna analysera. Och det är säkert lättare att lära in helheter än delar. I all sin enkelhet är greppet pedagogiskt — en gång inne på sådana aspekter skall jag också nämna att Helander skriver en flytande, klar och redig prosa, väl anpassad för ett effektivt inhämtande av kunskapsstoffet.

Som av den korta presentationen ovan torde ha framgått, opererar Helander inom en ram som är tydligt inspirerad av David Eastons berömda sätt att strukturera och analysera den politiska helhetsprocessen — Helander åberopar dock inte direkt Easton. I detta avseende finns en klar likhet med Nousiainens här tidigare o-nämnda lärobok om Finland, som även startar med omgivningsbeskrivningar för att sedan stegvis arbeta sig in i systemets struktur och processer. Likheten stannar inte

vid detta, och härmed är vi framme vid det andra allmänna inslag jag skall kommentera.

Nousiainen avslutar sin bok med en avdelning kommentarer till utvalda funktionella drag i Finlands politiska system. Däremot går han inte in på systemets utgångssida. Det gör inte heller Helander — vi får, om jag uttrycker mig litet renodlande, veta hur systemen ser ut och hur de fungerar, men vi får inte veta vad de producerar. I beskrivningen finns m.a.o. en lucka. Jag medger att uppgiften att beskriva politiska system blir mycket svårare om utgångssidan skall inkluderas — inte minst blir litteratursökningen och litteraturgenomgången mer krävande och omfattande. Ändå tycker jag att det är en brist att systematiska beskrivningar — eller i varje fall selektiva ansatser till sådana — av output och outputvariationer inte har inkluderats. Hithörande frågor kommer visserligen med nödvändighet att beröras i den löpande framställningen — ett exempel, valt helt på måfå, kan vara Helanders påpekande att Frankrikes tidigare rätt liberala immigrationspolitik har bidragit till att skapa etniska konflikter och med dem sammanhängande nya inslag i Frankrikes politiska kultur. Men läsaren saknar nog en uppsamlade och ordnade behandling av dessa frågor. En sådan behandling hade också med fördel kunnat inkludera resonemang om mekanismer och förutsättningar för koppling och återkoppling — den systemanalytiska referensramen förutsätter i själva verket sådana resonemang. Redan små tilläggskapitel med systematiska uppgifter om den offentliga sektorns expansion och den offentliga politikens inriktningar och tyngdpunkter hade inneburit vinningar. Uppgiften att beskriva politiska system skall ju ändå rimligen innefatta försök att ange hur »stora» systemen är i termer av politik och de ändringar som skett i detta avseende.

I övrigt är det mitt intryck att boken är mycket väl balanserad och att stoffet fördelar sig på olika avsnitt på ett avvägt sätt. Tyngdpunkten är som sagt på styrelseapparaten, och detta är naturligt. Men Helander hinner ändå säga mycket om andra ting — det är i själva verket en förvånansvärt stor mängd information som ges på bokens knappt trehundra sidor. Ändå blir inte, och detta är bokens stora förtjänst, intrycket massivt eller texten svårsmält. Det vilar tvärtom ett drag av ledighet över boken. Till detta bidrar för sin del en lyckad och luftig typografi. Huvudförtjänsten tillkommer dock naturligtvis författaren. Han har skrivit en gedigen lärobok som har sin givna plats på institutionsbibliotekens hyllor.

*

Edvard Westermarck berättar i sina *Minnen ur mitt liv* (1927, s. 97) hur registren till hans böcker ofta kostade honom veckor eller t.o.m. månader av tråget arbete. Arbetet var dock enligt honom nödvändigt, och han kritiserade våra inhemska förläggare »som av sparsamhetskäl alltför ofta behandla denna viktiga del av en bok med

oförsvärlig nonchalans». Mycket har inte ändrats i detta avseende sedan Westermarcks dagar. Det är fortfarande regel snarare än undantag att register saknas i de vetenskapliga arbeten som utges på inhemska språk; Helander förstärker för sin del regeln. Jag är nu inte den rätta personen att påtala detta — endast en av mina böcker har ett register. Men allmänt vill jag nog säga att vi — författare och förläggare — borde göra mycken bot och bättring på denna punkt, särskilt när vi producerar läromedel.

Helander avslutar de olika länderkapitlen med korta förteckningar av referenslitteratur, vanligen, naturligt nog, färsk eller relativt färsk sådan. Mig synes att äldre litteratur i vissa fall kunde ha medtagits; jag tänker härvid t.ex. på Herbert Tingstens doktorsavhandling (1923) om *Folkförvaltningsinstitutet i Nordamerikas Förenta Stater*. En ganska grov försummelse är att Ragnar Simonssons digra arbete (1971) om *Frankrikes författningar* saknas, och gärna hade man sett en referens till Olle Nymans bokframställning (1960) om *Der Westdeutsche Föderalismus*. Richard Roses bok *The Problem of Party Government* (1976) finns med, det gör däremot inte samma författares uppföljande senare bok om de brittiska politiska partierna, *Do Parties Make A Difference?* (1980).

DAG ANCKAR